

Piotr Kowolik

Obraz życia i pracy Kardynała Augusta Józefa Hlonda (1881-1948)

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (28-29), 241-245

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obraz życia i pracy Kardynała Augusta Józefa Hlonda (1881 - 1948)*

MOTTO:

„Bądźcie ufni i spokojni, to co
tworzycie, ma się utrwalić
na wieki!”**

August Józef Hlond urodził się 5 lipca 1881 roku w Brzęczkowicach koło Mysłowic w rodzinie robotniczej. Rodzice jego Jan i Maria z Imielów wychowali 12 dzieci. Do szkoły powszechnej uczęszczał w Zawodziu (dzielnica Katowic), Chorzowie, Brzezince (dzielnica Mysłowic) i Mysłowicach. Mając 12 lat wyjeżdża do Turynu we Włoszech, do zakładu wychowawczego prowadzonego przez Księżę Salezjanów. Zakład ten przeznaczony był dla młodzieży polskiej, która kontynuowała naukę w szkole średniej. W 1897 roku wstępuje do zakonu salezjańskiego ks. Jana Bosko. Jako kleryk zostaje wysłany do Rzymu na studia. Studiuje w Uniwersytecie Papieskim „Gregorianum”. Kończy fakultet filozoficzny zdobywając tytuł doktora. Podczas studiów redaguje miesięcznik w języku polskim pt. „Wiadomości Salezjańskie”. Po powrocie do Polski pełni różne obowiązki w pierwszym zakładzie salezjańskim w Oświęcimiu. Odbywa studia teologiczne, po ukończeniu których w dniu 23 września 1905 roku otrzymuje święcenia kapłańskie w Krakowie z rąk J.E. ks. bpa Anatola Nowaka. Pełni funkcję kapelana w Zakładzie Wychowawczym im. ks. Lubomirskiego w Krakowie. Przez dwa lata uzupełnia swoje studia z zakresu literatury polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim i we Lwowie.

W latach 1907 - 1909 zakłada w Przemyślu placówkę salezjańską. Następnie przez 13 lat pełni funkcję dyrektora salezjańskiego zakładu wychowawczego w Wiedniu. W 1919 roku zostaje prowincjonalem rozległej Prowincji salezjańskiej,

* Dnia 19 listopada 2001 roku Senat Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Mysłowicach podjął uchwałę o nadaniu uczelni imienia Kardynała Augusta Hlonda. Powyższa uchwała została zaakceptowana przez Założyciela Uczelni. Również władze kościelne wyraziły zgodę na powyższą propozycję.

Minister Edukacji i Sportu wydał decyzję z dnia 8 stycznia 2002 roku (DSW-2-0145-7 AM. Rej.76(02) o zmianie nazwy GWSP na Górnośląską Wyższą Szkołę Pedagogiczną imienia Kardynała Augusta Hlonda.

** Z orędzia do ludności katolickiej ziem zachodnich i północnych wygłoszonego w 1946 roku.

objmującej Austrię, Węgry i Niemcy. W 1922 roku A. Hlond został administratorem apostołem Górnego Śląska, a 14 grudnia 1925 roku zostaje pierwszym biskupem katowickim.

W 1924 roku zwołał do Katowic III Zjazd Katolicki, założył Ligę Katolicką, powołał do istnienia sekretariat „Caritas” i tygodnik katolicki „Gość Niedzielny”.¹

Powstanie Banku Polskiego w 1924 roku było jedną z wielu reform skarbowo-walutowych przeprowadzonych przez rząd Władysława Grabskiego, których celem była stabilizacja systemu walutowego i finansowego państwa. W styczniu 1924 r. powstał Komitet Organizacyjny Banku Polskiego.

Za pośrednictwem Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej stworzył on na terenie całego kraju swe komitety lokalne. W województwie śląskim również działał Komitet Propagandy Zapisów na Akcje Banku Polskiego. W dniu 22 lutego 1924 r. Komitet ten wydał odezwę wzywającą ludność województwa śląskiego: „by w miarę środków materialnych przystępowała gremialnie do zapisywania się na kupno akcji Banku Polskiego. Do Komitetu wszedł między innymi ks. A. Hlond.”²

24 czerwca 1926 roku na Zamku Warszawskim otrzymał nominację na arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego, z czym łączyła się godność prymasa Polski. Rok później został powołany do grona kardynalskiego.

W latach 1927 - 1938 erygował (zakładał) poznańską Katolicką Szkołę Społeczną, Wyższy Instytut Wychowawczy, Katolicką Szkołę Pielęgniarską i Wyższy Instytut Kultury Religijnej oraz zamierzał założyć Katolicką Akademię Teologiczną.³

Przyczynił się do rozszerzenia kultu maryjnego w Polsce biorąc udział w koronacjach obrazów Matki Boskiej w Wilnie, Stanisławowie oraz Świętej Górze w Gostyniu, w Zdzieżu koło Borku i w Jazłowcu.⁴

Po wybuchu II wojny światowej Kardynał A. Hlond wyjeżdża do Rzymu przez Rumunię, gdzie rozwinął działalność propagandową, duszpasterską i charytatywną. W 1940 roku opuścił Włochy i udał się do Lourdes we Francji. Następnie we Francji został aresztowany przez gestapo w dniu 3 lutego 1944 roku. Zostaje uwolniony 1 kwietnia 1945 roku przez wojska amerykańskie.

¹ J. Bańka, Ks. August Hlond na Górnym Śląsku w latach 1922 - 1926. „Nasza Przeszłość” 1974, tom 42; J. Pietrzak, Działalność Kardynała Augusta Hlonda jako wysłannika papieskiego na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r. „Nasza Przeszłość” 1974, Tom, 42; S. Wilk, Kardynał August Hlond w latach II wojny światowej. Lublin 1972 (maszynopis); B. Stasiewski, Hlond August, W: Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg 1960, s. 395 - 396; B. Snoch, Górnos Śląski leksykon biograficzny. Katowice 2004.

² Archiwum Państwowe w Katowicach, Urząd Wojewódzki Śląski, Wydział Prezydalny, sygn. 166, k.48.

³ M. Fazan, F. Scrafin (red.), Śląski słownik biograficzny. Seria nowa. Katowice 1999, Tom I, s. 129

⁴ A. Hlond, Na straży sumienia narodu. Nowy Jork 1950, s. XV

W 1945 r. wrócił do Polski i zajął się organizacją administracji kościelnej na ziemiach zachodnich i północnych, mianując administratorów apostolskich we Wrocławiu, Opolu, Gorzowie Wielkopolskim, Gdańsku i Olsztynie. Ponadto rozwiązał problem sądownictwa kościelnego.

Ponownie przybywa do Rzymu, gdzie otrzymuje od papieża Piusa XII nadzwyczajne pełnomocnictwa za pośrednictwem Kongregacji dla Spraw Nadzwyczajnych. Ustanowił organizację kościelną na Ziemiach Zachodnich i Północnych. W 1946 roku zostaje arcybiskupem połączonych archidiecezji gnieźnieńskiej i warszawskiej. Przenosi stolicę prymasowską z Poznania do Warszawy.

Większa część ludności województwa śląskiego była wyznania rzymsko - katolickiego. Na Górnym Śląsku została powołana najpierw delegatura książecko - biskupia (1921 r.), a następnie Administracja Apostolska, którą kierował biskup A. Hlond. Skład personalny władz kościelnych, zaproponowany przez ks. A. Hlonda świadczył o głównych kierunkach polityki Administracji Apostolskiej: polonizacji Kościoła, w takim jednak stopniu i takimi metodami, aby nie stracić zaufania katolików niemieckich oraz utrzymać dominującą pozycję katolicyzmu na Śląsku.⁵

Po zawarciu konkordatu w lutym 1925 r. została utworzona odrębna diecezja katowicka (zwana też śląską), wchodząca w skład krakowskiej metropolii kościelnej, którą zarządzał ks. bp. Adam Stefan Sapieha.⁶ Pierwszym biskupem katowickim - ordynariuszem został ks. A. Hlond w dniu 14 grudnia 1925 roku. Ten stan rzeczy utrzymał się do listopada 1938 roku.

Już w dniu 11 sierpnia 1923 roku w orędziu skierowanym do wiernych ks. A. Hlond zwracał uwagę na potrzebę „jednomyślnego wypowiedzenia się Śląska za swoją odbudową na zasadach wiary ojców.”⁷ Duchowieństwo diecezji katowickiej uznawało szkolnictwo górnośląskie za katolickie w myśl pruskiej ustawy z 1906 roku i postanowień Episkopatu polskiego z 1919 roku.

A. Hlond domagał się zapisu potwierdzającego, że „podstawą i źródłem wychowania moralnego są zasady religii katolickiej.”⁸ Ks. A. Hlond był twórcą Ligi Katolickiej. Cele i zadania określił w liście pasterskim „O życie katolickie na Śląsku”.

⁵ L. Krzyżanowski, Kościół katolicki i inne związki wyznaniowe. W: Województwo Śląskie (1922-1939). Zarys monograficzny. Red. F. Serafin. Katowice 1996, s. 109.

⁶ F. Serafin (red.), Województwo śląskie (1922 - 1939). Zarys monograficzny. Katowice 1996, s. 26

⁷ A. Hlond, Orędzie w sprawie II Zjazdu Katolickiego „Gość Niedzielny” 1923, nr 1

⁸ A. Gliμος - Nadgórska, Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego (1922-1939). Katowice 2000, s. 132

Akcja Katolicka „budząc sumienie katolickie, urabiając katolickie zasady, przygotowuje ludzi o wyraźnym katolickim przekonaniu”. Akcja powinna dostosować się do programu Kościoła i być zależna od hierarchii kościelnej.”. Liga Katolicka winna działać w parafiach poprzez ruchy, akcje, manifestacje i zjazdy.⁹

W kolejnym liście pasterskim zatytułowanym „O chrześcijańskie zasady życia państwowego” Kardynał A. Hlond opowiada się za tym, że stosunki na osi państwo - Kościół powinny odznaczać się zgodnością i współpracą. „Na czoło powinności obywatelskich wysuwa się posłuszeństwo i szacunek, zasadzające się na prawie przyrodzonym, z którego władza państwowa bierze swój początek. Katolik zobowiązany jest zachować należyty stosunek do władzy bez względu na przyjętą w państwie formę rządów i bez względu na to, w czym ręką władza spoczywa”.

Kolejnym nakazem katolickiej karności, obywatelskiej „jest posłuch dla sprawiedliwych praw i rozporządzeń państwowych”. Każdy katolik „powinien wstępować w życie publiczne świadom swej katolickiej za nie odpowiedzialności” ... „polityk na wszystkich szczeblach władzy i we wszystkich dziedzinach życia państwowego urzeczywistniać ideały etyki chrześcijańskiej.”¹⁰

Ks. A. Hlond podjął również problem ludzi bezrobotnych. Nawoływał w 1931 roku w piśmie okolicznościowym - „W sprawie bezrobotnych”, że „najważniejszą pomocą bezrobotnym jest dać im pracę”. Ludzie winni wspierać „bezrobotnych i biednych jałmużną, odzieżą, opałem”. Bezrobocie jest wielkim problemem i wymaga „dobrego ujęcia organizacyjnego”. Powinny powołać komitety pomocy bezrobotnym na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i parafialnym. W akcję należy włączyć parafialne związki „Caritasu”.¹¹

Kardynał A. Hlond interesował się problematyką chrześcijańskiego wychowania młodzieży zwracając uwagę na rolę rodziny, państwa i Kościoła. „Rodzice winni dbać nie tylko o prawidłowy rozwój fizyczny, umysłowy i moralny swoich dzieci, lecz także o wykształcenie ich w wierze i przysposobienie ich do życia chrześcijańskiego”.¹²

Listy pasterskie głoszone przez Kardynała A. Hlonda były swoistą skarbnicą mądrości. Poprzez te listy A. Hlond pouczał i zwracał uwagę na katolickie zasady moralne mówiąc, że „etyka katolicka to etyka prawdziwego, żywego, całego człowieka.” „Etyka katolicka to wartości moralne, walka z grzechem, ale i kult cnoty.” Etyka katolicka porządkuje indywidualne czyny człowieka. W drugim człowieku należy widzieć bliźniego, mimo jego grzechów i błędów.¹³

⁹ List Pasterski ks. A. Hlonda - „O życie katolickie na Śląsku”. Katowice 1 marca 1924 roku

¹⁰ List Pasterski Kardynała A. Hlonda - „O chrześcijańskie zasady życia państwowego”. Gniezno, 23 kwietnia 1932 roku

¹¹ A. Hlond, Na straży sumienia narodu. Nowy Jork 1950, s. 197 - 199

¹² List Pasterski Kardynała A. Hlonda - „O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży”. Wrocław, 23 września 1948 roku

¹³ List Pasterski Kardynała A. Hlonda - „O katolickie zasady moralne”. Poznań, 29 lutego 1936 roku

Ponadto tematyka kolejnych listów pasterskich oscylowała wokół problemów: życia katolickiego na Śląsku; zadań katolicyzmu wobec walki z Bogiem; życia parafialnego i kościelnych spraw majątkowych. A.Hlond był równocześnie autorem pism okolicznościowych jak: do ludności Ziem Odzyskanych; apel o odbudowę świątyń warszawskich; o kanonizacji Andrzeja Boboli, o św. Janie Bosko. Ponadto wygłaszał przemówienia okolicznościowe np. wigilijne; z okazji otwarcia Kongresu w Lublanie 28 lipca 1939 roku.

Okres kierowania kościołem na Śląsku przez A. Hlonda określić należy mianem rozkwitu życia religijnego i postępowych inicjatyw kościelnych, które w krótkim okresie czasu postawiły młodą diecezję katolicką w gronie najlepiej zorganizowanych.

Później, już jako Prymas Polski A. Hlond - wycisnął niezatarte piętno swej indywidualności na życiu duchowym całego narodu. Organizował różnorodne zjazdy i kongresy w Polsce, będąc równocześnie reprezentantem papieża jako delegat na różne państwa Europy. Nicustraszenie bronił praw Kościoła w Polsce i na świecie.¹⁴

Zmarł 22 października 1948 roku w Warszawie, gdzie został pochowany w katedrze, a jego serce umieszczono w bazylice gniczyńskiej.

Ważniejsze publikacje:

- Z prymasowskiej stolicy listy pasterskie (1922-1936) (1936);
- Na straży narodu (1951);
- Daj mi dusze (wybór pism i przemówień za lata 1897-1948) opracował ks. S. Kosiński (1979).

Summary

The Image of Life and Work of Cardinal
August Joseph Hlond

In the „The Teacher and School” magazine the author presented the image of life and work of Cardinal August Joseph Hlond, who was born in Mysłowice.

Since 8 th of January 2002 the cardinal has been the patron of Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna in Mysłowice.

¹⁴ Szerzej na ten temat pisze: L. Krzyżanowski, Kościół katolicki wobec mniejszości niemieckiej na Górnym Śląsku w latach 1922 - 1930. Katowice 2000